

DYSLEXIEPROTOCOL

BASISSCHOOL DE ST. BAVO RIJSBERGEN

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding
2. Wat is dyslexie?
3. Kenmerken van dyslexie
4. Zorgniveaus
5. Signaleren en begeleiden op De St.Bavo
6. Compensatie en dispensatie bij dyslexie.
7. Bijlages

Stappenplannen groep 1 t/m 8
Hulpmiddelen en aanpassingen LOVS

1. Inleiding

In Nederland heeft ongeveer tien procent van de leerlingen op de basisschool moeite met leren lezen en spellen.

Ongeveer drie procent van deze leerlingen heeft problemen met lezen en spellen als gevolg van dyslexie. Goed kunnen lezen en spellen is belangrijk om te kunnen functioneren in onze geletterde maatschappij. Zonder opleiding kom je tegenwoordig lastig aan het werk. In de laatste jaren van de twintigste eeuw is er een serieus begin gemaakt met het terugdringen van het functioneel analfabetisme in Nederland. Terugkijkend op deze periode mag geconstateerd worden dat voorkomen beter is dan genezen: als kinderen met preventieve maatregelen beter kunnen worden voorbereid op datgene wat ze gaan leren, dan kunnen ze beter meedoen in de klas en vallen ze minder uit. Alles begint met goed onderwijs. De algemene doelstelling van de begeleiding van leerlingen met lees- en spellingproblemen en dyslexie is het bereiken van een zo hoog mogelijk niveau van functionele geletterdheid.

Het dyslexieprotocol van basisschool St. Bavo is geschreven aan de hand van de landelijk ontwikkelde dyslexieprotocollen (Expertisecentrum Nederlands), en geeft houvast bij het stap voor stap opsporen van lees- en spellingproblemen, het signaleren van dyslexie, het bieden van de juiste hulp en het begeleiden van dyslectische leerlingen.

2. Wat is dyslexie?

Op basisschool St. Bavo maken we gebruik van de definitie van de Stichting Dyslexie Nederland (SDN)

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of het spellen op woordniveau (Kleijnen et al., 2008).

SDN hanteert 3 vormen van diagnose:

1. De onderkende diagnose: het toewijzen van een leerling aan de categorie “dyslexie” op basis van een aantal objectief waarneembare kenmerken van het probleem, criterium van de achterstand en de didactische resistentie. Voor de onderkende diagnose moet aangetoond worden dat er een significante (betekenisvolle) achterstand is in de lees- en/of spellingvaardigheid in vergelijking met leeftijdgenoten in een vergelijkbare schoolsituatie. Er moet zichtbaar gemaakt worden dat met kwalitatief goede remediation de achterstand niet ingelopen wordt. De achterstand moet vastgesteld worden in 3 achtereenvolgende meetmomenten. Adequate hulp moet 12 a 24 weken geboden worden.

Op basisschool St. Bavo kunnen we hier een gerichte bijdrage aan leveren door dossiervorming van alle observaties, de toetsresultaten, de groepsplannen en de evaluaties hiervan te overleggen.

2. De verklarende diagnose: deze diagnose heeft tot doel te komen tot een samenhangend beeld van de factoren die ten grondslag liggen aan de dyslexie en de eventueel compenserende en belemmerende factoren. Mogelijke factoren kunnen zijn: fonologische tekorten, tekort in de toegankelijkheid van taalkennis, problemen met het werkgeheugen en erfelijkheid.

3. De indicerende of handelingsgerichte diagnose: de globale richtlijnen voor een aanpak die de indicerende diagnose vormen, worden gebaseerd op:

- De onderkende en de verklarende diagnose en de daarvan afgeleide specifieke pedagogische- didactische behoeften m.b.t. lezen en spellen
- De analyse van de onderwijsbelemmeringen die het gevolg zijn van de dyslexie
- Het eventuele samengaan van de dyslexie met andere leer- gedrag- en ontwikkelingsstoornissen (co-morbiditeit)
- De analyse van de (eventuele) gevolgen van dyslexie op het psychosociaal functioneren. (secundaire problemen)

In een dyslexieverklaring worden de bevindingen op het gebied van de onderkende, verklarende en indicerende diagnose vermeld. Leerlingen met een dyslexieverklaring hebben recht op specifieke maatregelen of faciliteiten.

Een dyslexieverklaring is onbeperkt geldig. Het kan wenselijk zijn bepaalde onderdelen van de verklaring na verloop van tijd aan te passen aan de dan geldende omstandigheden met het oog op veranderingen in aanpak en faciliteiten.

3. Kenmerken van dyslexie

Dyslexie is het best omschreven als een combinatie van mogelijkheden en moeilijkheden die het leerproces beïnvloeden bij lezen, spellen, schrijven en vaak ook rekenen.

In Nederland is ongeveer 4% van de basisschoolpopulatie dyslectisch; deze leerlingen hebben ernstige lees- en/of spellingproblemen die het gevolg zijn van een gebrek aan automatisering en fonologische tekorten. Deze twee laatste componenten worden steeds meer gezien als de kern van het probleem.

Problemen bij lezen.

De leesproblemen van dyslectische leerlingen vallen het meest op bij hardop lezen, waarbij het leestempo traag is en de lezer overwegend spellend leest, of waarbij het leestempo hoog is en de lezer overwegend radend leest. Een combinatie van spellend lezen en veel raadfouten komt ook veel voor bij dyslectici. De meeste moeite hebben dyslectici met het onthouden van letters, analyseren en synthetiseren van woorden en het aangeven van de positie van een klank in een woord. En het hersynthetiseren van een woord als bepaalde klanken worden weggelaten of worden toegevoegd.

Problemen bij spellen

De spellingproblemen van dyslectische leerlingen komen het meest tot uiting bij spontane schrijfproducten. Ze maken langdurig veel basale spellingfouten, ze kennen en onthouden weinig tot geen spellingregels en ze corrigeren zichzelf niet.

Van de spellingregels die dyslectici wel kennen, weten ze vaak niet wanneer en hoe ze deze moeten toepassen. Dyslectische leerlingen schrijven vaak onleesbaar en ze maken veel doorhalingen. Bij kinderen die wel leesbaar schrijven, valt het trage schrijftempo op.

Verder valt op dat dyslectische kinderen weinig leerstrategieën kennen en vaak niet de meest efficiënte kiezen. Dat komt omdat ze te weinig instructie krijgen in leerstrategieën en de instructie blijft op een te abstract niveau. De instructie is vaak alleen auditief, terwijl dyslectici behoefte hebben aan visuele ondersteuning b.v. door pictogrammen.

Mogelijk bijkomende problemen

- Een trage verwerkingssnelheid van (talige) informatie als gevolg van een algemeen automatiseringsprobleem.
- De prestaties nemen af bij dubbeltaken en bij werken onder tijdsdruk. Dit is vooral goed te zien in toetsituaties.
- Niet begrijpen van complexe vragen, terwijl ze het antwoord wel weten.
- Moeite hebben met plannen en vasthouden van de volgorde van denkstappen.
- Onthouden van meervoudige instructies, terwijl ze de afzonderlijke taken wel kunnen uitvoeren. Dit komt doordat dyslectici vaak een beperkt korte termijn geheugen hebben.
- Het onthouden of ophalen van namen uit het geheugen. Dit is bijvoorbeeld een probleem bij topografie.
- De snelheid waarin auditieve of visuele informatie wordt verwerkt in het brein is trager. Dit uit zich door moeite te hebben met overschrijven van het bord en (snel) opschrijven van informatie die gedikteerd wordt door een leerkracht.
- Een stoornis in de spraak-taalontwikkeling, zoals woordvindingsproblemen.
- Een zwak ontwikkelde fijne motoriek; een onleesbaar handschrift.

- Rekenproblemen. Moeite met sommige aspecten van rekenen zoals bij het leren van tafels, getallen omdraaien, snel hoofdrekenen, klokkijken.

De problemen op het gebied van het lezen en spellen worden vaak gezien als de belangrijkste belemmeringen die kinderen met dyslexie ervaren. Door onderzoeken worden de gevolgen van problemen op het sociaal-emotionele vlak steeds duidelijker. Dyslexie heeft invloed op het welbevinden en het zelfbeeld. Dyslexie is dus meer dan alleen een leerprobleem. Gezien de risico's voor de sociaal-emotionele ontwikkeling, is het van groot belang dat problemen vroegtijdig worden onderkend door middel van adequate diagnostiek.

CONCEPT

4. Zorgniveaus

Binnen ons dyslexieprotocol werken we met 4 zorgniveaus op het gebied van lezen, leesproblemen en dyslexie.

- Zorgniveau 1: Goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband
- Zorgniveau 2: Extra zorg in de groep door de groepsleerkracht
- Zorgniveau 3: Specifieke interventies uitgevoerd en/of ondersteund door de zorgspecialist in de school
- Zorgniveau 4: Diagnostiek en behandeling in zorginstituut

Wat houden de diverse zorgniveaus in de praktijk in:

4.1 Zorgniveau 1:

Met goed lees- en spellingonderwijs in klassenverband kunnen bij een groot deel van de leerlingen lees- en spellingproblemen worden voorkomen.

De leerkracht op basisschool St. Bavo:

- Werkt doelgericht, heeft een goed kassenmanagement
- Handelt effectief via EDI
- Maakt effectief gebruik van een methode en roostert voldoende leertijd in (leeskilometers maken)
- Weet hoe om te gaan met verschillen tussen leerlingen. Na de groepsinstructie gaat de groep de leerstof zelfstandig verwerken, waardoor de leerkracht tijd heeft om de risicoleerlingen extra instructie te geven. Deze instructie kan ook op een ander moment gedurende de dag gegeven worden. Dit wordt ook wel begeleide inoefening genoemd. Risikokinderen krijgen dus groepsinstructie én verlengde instructie,
- Maakt groepsplannen en, eventueel, individuele handelingsplannen en evalueert deze,
- Biedt een stimulerende leeromgeving (rijk aanbod van interessante teksten, stillezen, modelgedrag),
- Werkt in een doorgaande lijn (aansluitend aanbod groep 1 t/m 8 en aansluitend op het niveau van de kinderen).

4.2 Zorgniveau 2

Herhaling van de instructie en extra oefenen moeten tot gevolg hebben dat het kind weer volledig van het groepsniveau kan profiteren. Aandachtspunten voor verlengde instructie zijn:

- doel van de verlengde instructie is het behalen van het groepsniveau;
- herhaling, oefenen en pre-teaching kenmerken dit niveau;
- dezelfde methode wordt gebruikt in de rest van de groep;
- minstens 15 minuten per dag vindt er verlengde instructie plaats;
- tijdens de verlengde instructie functioneert de groepsleerkracht sterk als model en laat de kinderen veel oefenen en toepassen;

4.3 Zorgniveau 3

Specifieke interventies uitgevoerd en/of ondersteund door de zorgspecialist in de school:

Voor een aantal leerlingen is extra intensivering van het lees-en spellingonderwijs nodig. De interventie is een aanvulling op de gewone les, waarbij de leerling ook verlengde instructie krijgt (zorgniveau 2). Deze specifieke interventie wordt individueel of in een klein groepje aangeboden. Deze hulp kan geboden worden door de onderwijsassistent olv leerkracht/IB, groepsleerkracht of de leesspecialist en bestaat uit (minstens) 3 keer 20 minuten per week.

Enkele geschikte interventieprogramma's die op basisschool St. Bavo gebruikt worden zijn:

- **Bouw! Bouw!** is het unieke computergestuurde interventieprogramma waarmee leesproblemen bij risicoleerlingen in groep 2 t / m 4 voorkomen kunnen worden. Het kind leert en de tutor stuurt waarbij het programma bijhoudt wat een kind beheerst en wat de volgende stap moet zijn. Ouders kunnen thuis hier ook mee aan de slag.
- DMT oefenmap

4.4 Zorgniveau 4

Diagnostiek en behandeling in zorginstituut:

Een leerling komt in aanmerking voor een dyslexieonderzoek als blijkt dat een kind ondanks alle hulp, op drie achtereenvolgende toetsmomenten voor technisch lezen (DMT) op E-niveau presteert of op drie achtereenvolgende toetsmomenten voor technisch lezen (DMT) op D-niveau presteert maar dan in combinatie met een E-niveau voor spelling.

Voorwaarden voor vergoeding van diagnostisch onderzoek en behandeling EED.

In 2015 hanteert de gemeente voor vergoeding van diagnostiek en behandeling van Ernstige Enkelvoudige Dyslexie dezelfde criteria als de zorgverzekeraar in 2014. Dit betekent dat alleen aanspraak gemaakt kan worden op vergoeding indien:

Formeel:

- het kind primair onderwijs volgt;
- het kind 7 - 13 jaar is; Inhoudelijk:
- het 'Leerlingdossier Dyslexie' van RSV is opgebouwd, waaruit blijkt dat er in het onderwijs een passend traject is geweest van extra ondersteuning bij het leren lezen of leren lezen én spellen;
- er sprake is van didactische resistentie: op *drie opeenvolgende hoofdmetingen* na extra ondersteuning en minimaal twee interventies (per periode moet er minimaal 3x20 min per week intensieve begeleiding/ interventies verzorgd zijn door rt-er of onderwijsassistent o.l.v. de leerkracht en/of leesspecialist) **behaalt de leerling →**

- DMT vaardigheidsniveau V-/E òf
- DMT vaardigheidsniveau V/D én Spelling vaardigheidsniveau V-/E;
- indien andere bijkomende (leer)stoornissen onder controle zijn en het onderwijsleerproces niet belemmeren;

* Er mag geen sprake zijn van didactische verwaarlozing.

De basisschool biedt leerlingen lees- en spellingonderwijs aan. Leerlingen met lees- en spellingproblemen en met dyslexie worden door de school ondersteund. De school signaleert en biedt passend onderwijs eventueel met extra ondersteuning vanuit het samenwerkingsverband. Het primair onderwijs binnen het Samenwerkingsverband RSV volgt het protocol 'Leesproblemen en Dyslexie' voor de groepen 1 t/m 8 van Expertisecentrum Nederlands en biedt de juiste kwaliteit op

gebied van signaleren van leerlingen, die de vaardigheden van het lezen en spellen onvoldoende ontwikkelen. Alleen als de begeleiding van de school conform het protocol 'Leesproblemen en Dyslexie' onvoldoende aanslaat, of de leerling structureel onvoldoende profiteert van de geboden ondersteuning, kan een vermoeden van ernstige dyslexie worden uitgesproken. Een verwijzing naar de gespecialiseerde dyslexiezorg voor diagnostiek is dan mogelijk. Wanneer er sprake is van co-morbiditeit, waarbij andere (leer)stoornissen het onderwijsleerproces belemmeren kan er geen vermoeden van ernstige enkelvoudige dyslexie uitgesproken worden.

Stappenplan Primair onderwijs en RSV

1. School signaleert lees- en/of spellingproblemen.
2. School voldoet aan de basisondersteuning en handelt volgens het protocol 'Leesproblemen en Dyslexie'. Voor de ondersteuning op zorgniveau 3 gebruikt de school de aanbevolen methodes/ methodieken zoals opgenomen in dit protocol.
3. Bij vermoeden van Ernstige Enkelvoudige Dyslexie wordt het 'Leerlingdossier Dyslexie' ingevuld en voorgelegd aan het RSV.
4. Het RSV registreert de aanvraag. Zij beoordeelt het schooldossier, controleert op volledigheid en kent wel of geen verklaring op onderkendend niveau toe ten behoeve van vergoede diagnostiek.
5. Het RSV informeert de school over het al dan niet afgeven van de verklaring op onderkendend niveau.
6. Ouders bepalen, eventueel in overleg met school, welke gecontracteerde zorgaanbieder wordt benaderd voor de uitvoering van de diagnostiek.
7. Indien vanuit de diagnostiek blijkt dat er sprake is van Ernstige Enkelvoudige Dyslexie ontvangen de ouders een opdracht voor behandeling.
8. Indien uit het onderzoek blijkt dat er geen sprake is van Ernstige Enkelvoudige Dyslexie maken ouders samen met school afspraken omtrent de begeleiding van hun kind.

NB. Het kan zijn dat uit het leerlingvolgsysteem en onderzoek blijkt dat er sprake is van dyslexie. Dit wil echter niet zeggen dat het ook past binnen de criteria van de Ernstige Enkelvoudige Dyslexie. Indien hier sprake van is, komt de leerling niet in aanmerking voor de vergoede diagnostiek en behandeling.

5. Signaleren en begeleiden op de St. Bavo

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe lees- en/of spellingsproblemen gesignaleerd worden vanaf groep 1. Wij maken hierbij gebruik van de volgende protocollen:

- Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 1 en 2 (Wentink, Verhoeven & van Druenen)
- Protocol Leesproblemen en Dyslexie 3-4 (Wentink & Verhoeven, 2001)
- Protocol Leesproblemen en Dyslexie voor groep 5-8 (Wentink & Verhoeven)

Er zijn in alle groepen observatie-, meet- en toetsmomenten tijdens een schooljaar. Deze worden gevolgd door interventieperiodes waarin handelingsgericht gewerkt wordt aan de lees- en/ of spellingsproblemen van het kind.

Deze toetsmomenten en interventieperiodes staan per groep schematisch beschreven (zie bijlage 1).

Stap 1

Preventie groep 1-2

In groep 1/2 kunnen we “voorlopers” van dyslexie al wel signaleren. Onderzoek heeft aangetoond dat kleuters met een risico voor leesproblemen of dyslexie die in de kleuterperiode gerichte hulp hebben gekregen op het gebied van letterkennis en fonologische vaardigheden, in groep 3 een betere start maken met leren lezen. In het beredeneerd aanbod, geschreven vanuit LLV KIJK!, staat duidelijk beschreven welk onderwijsaanbod er aan bod moet komen en op welke manier dat gebeurt.

Specifieke risicofactoren:

- *kinderen die het Nederlands onvoldoende beheersen
- *kinderen met gehoorproblemen
- *Kinderen met een spraak/taalontwikkelingsstoornis
- *kinderen van wie een of beide ouders moeite hadden met leren lezen
- *moeite met het automatiseren van willekeurige reeksen (kleurnamen, namen van kinderen in de klas, namen van dagen van de week, namen van cijfers en letters)
- * Een trage ontwikkeling van de beginnende geletterdheid (fonemisch bewustzijn) kan een voorspeller zijn van leesproblemen.
- *onthouden van liedjes en versjes
- *benoemsnelheid

Interventie in groep 1 en 2:

- Bij voorkeur in een klein groepje van 5 à 6 kinderen omdat risicokleuters onvoldoende profiteren van taalactiviteiten in de grote groep.
- Combineer bij kleuters gesproken en geschreven taal in activiteiten rond geletterdheid.
- Rijk aanbod op fonemisch bewustzijn via voorschotbenadering.

Stap 2

Signalering en interventie in de klas vanaf groep 3

Signalering en interventie op basis van:

- Observatie in de klas;
- Methodegebonden toetsen;
- (CITO)leerlingvolgsysteem (D en E scores).

NB. laat geen tijd verloren gaan: realiseer z.s.m. extra hulp in of buiten de klas voor kinderen die op basis van informatie van de groepsleerkracht van het vorige schooljaar daar behoefte aan hebben. In groep 3 gaat het dan om kinderen die in groep 1 en 2 opvielen door hun matig/zwak fonemisch bewustzijn en zwakke spraaktaalontwikkeling en een score van 10 of minder op de letterkennistoets hadden. Vanaf groep 4 gaat het om kinderen die in het voorafgaande schooljaar een vertraagde leesontwikkeling lieten zien en/of doublures die veel moeite met lezen hadden.

Communicatie met de ouders

Het is belangrijk ouders steeds goed op de hoogte te brengen van de extra zorg die aan hun kind wordt besteed (handelingsplannen). De leerkracht houdt regelmatig contact met de ouders (minimaal 1x per 6 weken) De leerkracht geeft de ouders ook adviezen over wat de ouders evt. thuis kunnen doen en op welke manier. Belangrijk is om duidelijk te maken aan de ouder, dat wat zij thuis doen met hun kind, alleen maar extra is. De ouders zijn niet verantwoordelijk voor het wel of niet slagen van de interventie. Als een kind niet gemotiveerd is om thuis te lezen, kan er beter naar alternatieven worden gezocht (luisterboeken etc).

Evaluatie na ongeveer 2 maanden (= 8 weken). Er zijn dan 2 mogelijkheden:

- Het kind gaat goed vooruit, maar loopt nog achter op het groepsniveau. Dan: prestaties goed blijven volgen en voortzetting van de ondersteuning in de klas.
- Het kind gaat matig of onvoldoende vooruit d.w.z. de achterstand tot de groep blijft hetzelfde of wordt groter (D wordt E of E blijft E). Deze achterstand wijkt significant af van wat je eigenlijk van de leerling zou mogen verwachten (gezien diens leeftijd, mogelijke intelligentie, overige prestaties).
- In het laatste geval wordt deze leerling besproken met de intern begeleider (IB) Voorafgaand aan de bespreking worden de toetsresultaten verzameld en wordt bekeken in het leerling-dossier of de leerling in de kleutergroepen ook al extra aandacht kreeg op het gebied van de tussendoelen beginnende geletterdheid of dat er eerder signalen waren die wezen op eventuele leerproblemen op het gebied van het technisch leren lezen en spellen. De leerkracht licht tijdens de bespreking de tot nu toe gegeven hulp toe en brengt eventueel werk van de leerling mee als toelichting. Tijdens de bespreking worden indien het vermoeden van dyslexie aanwezig is, afspraken gemaakt over inhoud, frequentie, taakverdeling en organisatie van de meer intensieve hulp (van stap 2 naar stap 3).

Stap 3

(Ortho)didactisch onderzoek en opzet van intensieve extra hulp

Signalering op basis van:

- Observaties in de klas, methodetoetsen, (CITO)leerlingvolgsysteem, aangevuld met:
- Gegevens uit het leerlingvolgsysteem van eerdere schooljaren.
- Een mogelijk meer diagnostisch onderzoek naar het leesproces; de taakaanpak en de strategiehantering op basis van genormeerde instrumenten. Dit didactisch onderzoek vindt plaats indien er nog teveel vragen zijn over de aanpak en het niveau van de leerling.

Interventie bij ernstige leesproblemen gebaseerd op het Protocol Leesproblemen en Dyslexie

- Het gaat hier om regelmatige en gerichte hulp aansluitend op de geconstateerde hiaten en zoveel mogelijk aansluitend bij het leesonderwijs in de groep.
- Bij de hulp kan gebruik worden gemaakt van de gangbare leesmethoden en/of van specifiek orthodidactisch materiaal.
- De extra intensieve leesinstructie vindt minimaal 3 keer per week plaats gedurende 20 à 30 minuten door de eigen of een gespecialiseerde leerkracht individueel of in een groepje.
- De hulp kan in of buiten de klas plaats vinden, maar altijd in goed overleg met de groepsleerkracht.
- De hulp wordt gerealiseerd gedurende een half jaar.
- De leesprestaties van de leerling worden voorafgaande aan de extra hulp en na afloop daarvan getoetst zodat de vorderingen in beeld kunnen worden gebracht.
- Uiteraard wordt er gewerkt met een (groeps)handelingsplan waarin kort omschreven: geconstateerde hiaten; begindoel; materiaal; werkwijze, duur, tijdsinvestering, evaluatie (hoe worden de effecten gemeten?)
- Tijdens deze periode van intensieve extra hulp worden bovendien regelmatig aantekeningen gemaakt van de leesontwikkeling van de leerling (de vorderingen en de geconstateerde problemen) en het gebruikte materiaal.

Communicatie met de ouders

De ouders kunnen een ondersteunende rol spelen in de begeleiding. Het is belangrijk ouders steeds goed op de hoogte te brengen van de extra zorg die aan hun kind wordt besteed (handelingsplannen). De leerkracht houdt regelmatig contact met de ouders (minimaal 1x per 6 weken). De leerkracht geeft de ouders ook adviezen over wat de ouders evt. thuis kunnen doen en op welke manier. Belangrijk is om duidelijk te maken aan de ouders dat wat zij thuis doen met hun kind alleen maar extra is. De ouders zijn niet verantwoordelijk voor het wel of niet slagen van de interventie. Als een kind niet gemotiveerd is om thuis te lezen, kan er beter naar alternatieven worden gezocht. (luisterboeken etc.)

Evaluatie na ongeveer 6 maanden. Er zijn dan 2 mogelijkheden:

- Het kind gaat vooruit, loopt nog achter op het groepsniveau, maar er is duidelijk sprake van een stijgende lijn (een E wordt een D score). Dan: prestaties goed blijven volgen en voortzetting van de intensieve hulp.
- Het kind gaat onvoldoende vooruit d.w.z. de achterstand tot de groep wordt groter. Het kind behaalt opnieuw een E score. Er is sprake van een afvlakking of “knik” in de leesontwikkeling. Er zijn hardnekkige automatiseringsproblemen (onvoldoende letterkennis; moeizaam decodeerproces). Dan door naar stap 4.

Stap 4

Onderkenning van dyslexie en begeleiding van leerlingen met dyslexie op de basisschool

Op basis van:

- Alle voorafgaande informatie, aangevuld met tussentijdse evaluaties en de eindevaluatie na ongeveer een half jaar intensieve extra hulp, **kan een school het vermoeden uitspreken dat er mogelijk sprake is van dyslexie**. Dit vermoeden wordt binnen de consultatie met de onderwijsadviseur uitgesproken. Leesproblemen die zo hardnekkig zijn van aard zouden bij 3 à 4 % van de leerlingen op de basisschool voorkomen. Indien het vermoeden van dyslexie kan worden uitgesproken wordt de checklist onderkende dyslexieverklaring volledig ingevuld. Dit wordt opgenomen in het dossier van de leerling, ouders krijgen hiervan een kopie.
- Volgens de Stichting Dyslexie Nederland kunnen in deze fase leesproblemen worden benoemd als dyslexie bij steeds verder achterblijvende leesprestaties ondanks de extra hulp in de klas en ondanks de extra intensieve hulp gedurende een half jaar en na in totaal minimaal 3 en bij voorkeur meer metingen m.b.v. betrouwbare en valide instrumenten, zoals bijvoorbeeld van het CITO LVS. In de praktijk zal aan dit criterium pas kunnen worden voldaan in de tweede helft van groep 4, ook omdat het effect van de extra intensieve leesinstructie moet worden afgewacht. We spreken dan van een diagnose op onderkend niveau.
- ***Om in aanmerking te komen voor de binnen de school gemaakte afspraken m.b.t. de begeleiding van kinderen bij wie er sprake is van (een vermoeden van) dyslexie, is geen dyslexieverklaring nodig.***

Interventie bij (een vermoeden van) dyslexie

- Verslaglegging in het leerling-dossier: vermoeden van dyslexie.
 - Voortzetting van de extra hulp. Minimumdoel is te komen tot een niveau van functionele geletterdheid (hardop lezen AVI plus instructieniveau, buiten de tijd, binnen het aantal fouten). Voor sommige kinderen zal het inzetten van meer specialistisch orthodidactisch materiaal nodig zijn.
- Voorkomen van negatieve sociaal-emotionele gevolgen van (ernstige)leesproblemen door:
 - o Erkenning en begrip.
 - o Zonodig afspraken m.b.t. aanpassingen van de leerstof en/of de aanpak van de leerling.
 - o Aandacht voor het klimaat in de klas: acceptatie door medeleerlingen e.d.
 - o Blijven zoeken naar middelen om het kind te motiveren tot lezen.

- o Zeker vanaf groep 5, maar zonodig ook al in groep 4 is er aandacht voor compensatietechnieken en hulpmiddelen. Hiervoor wordt in overleg de dyslexiecoach ingeschakeld.
- Zo nodig kan in overleg met ouders kind en school het programma Kurzweil 3000 in worden gezet.

Communicatie met de ouders

In dit stadium is voorlichting naar kind en ouders toe van het grootste belang: Wat is dyslexie? Wat betekent dyslexie voor dit kind? Wat kunnen we eraan doen?

Bespreken van mogelijkheden op het gebied van compensatie en dispensatie?

In dit kader wordt gewezen op de voorlichtingsdagen van bv. Lexima.

De groepsleerkracht blijft verder regelmatig contact houden met de ouders over de vorderingen en het welbevinden van het kind.

Bij een groot aantal kinderen met dyslexie zijn er bijkomende leer- en en/of gedragsproblemen. In dat geval kan een aanmelding voor een psychodiagnostisch en didactisch (deel)onderzoek bij Edux worden overwogen met als doel verheldering van de problematiek, in kaart brengen van de onderwijsbelemmeringen en eventuele bijkomende problemen en advisering t.a.v. de aanpak. Dan door naar stap 5

Stap 5

Psychodiagnostisch onderzoek en begeleiding van leerlingen met dyslexie op school aangevuld met een meer gespecialiseerde behandeling binnen en/of buiten de school bijvoorbeeld RID Breda.

Signalering op basis van:

- Alle voorafgaande schoolgegevens aangevuld met informatie/vragen van de ouders en andere relevante informatie.
- De uitkomsten van het psychodiagnostisch (deel)onderzoek door Edux.

Interventie

- Opzet van een meer gespecialiseerd handelingsplan voor in de klas.
- Zonodig zal de orthopedagoog/psycholoog van Edux in overleg met school en ouders verwijzen naar buitenschoolse meer gespecialiseerde hulpverlening. Een dyslexieverklaring inclusief een verklarende en handelingsgerichte diagnose kan door de orthopedagoog/psycholoog van Edux n.a.v. het onderzoek worden opgesteld in overleg met school direct na het onderzoek of pas in groep 7 of 8. Met zo'n dyslexieverklaring heeft een kind volgens de wet recht op voorzieningen in het voortgezet onderwijs: o.a. extra tijd bij proefwerken en examens en een vergroot lettertype bij opgaven. Zowel bij het centraal schriftelijk als bij de schoolexamens. Daarnaast

bepaalt het dyslexiebeleid van de school voor VO welke andere voorzieningen worden geboden bij proefwerken, overhoringen en schoolexamens.

CONCEPT

5. Compenserende en dispenserende maatregelen

Kinderen met een dyslexieverklaring hebben recht op compenserende en dispenserende maatregelen. Per kind wordt gekeken welke maatregelen nodig zijn. Naast compenserende en/ of dispenserende maatregelen is remediëren van groot belang. Het doel van remediëren is het lees- en spellingsniveau op een zo hoog mogelijk niveau brengen. Compenserende maatregelen zijn bedoeld om de problemen te verminderen die leerlingen met dyslexie ondervinden en om de zelfredzaamheid te bevorderen.

Wanneer een school dispensatie verleent, betekent dit dat de leerling vrijstelling krijgt van bepaalde taken/vakken zoals voorleesbeurten.

Een leerling met een dyslexieverklaring heeft op basisschool St. Bavo recht op de volgende aanpassingen:

Compenserende maatregelen betreffen zaken als:

- Meer tijd geven voor opdrachten/proefwerken
- Groter lettertype
- Gebruik laptop
- Het inschakelen van een medeleerling als tutor bij het lezen van teksten, waarbij de medeleerling de tekst voorleest en aanwijst en de leerling meekijkt en meeluistert
- **Het gebruik van Kurzweil 3000. Dit is dyslexiesoftware ter ondersteuning van dyslectische leerlingen voor technisch en begrijpend lezen, spellen, strategisch schrijven, leren en studeren. Diverse methodes vanaf groep 5 zijn inmiddels gescand en bewerkt.**
- Het geven van mondelinge overhoringen van geleerde proefwerken in plaats van schriftelijke overhoringen.
- Oefenmogelijkheden op school om onder begeleiding huiswerk te maken
- Aanpassingen in de leerstof aanbrengen zodat er op het juiste niveau gewerkt kan worden
- Leesbeurten laten voorbereiden
- Toepassen van préteaching (voorafgaand aan de les voorbereiden van teksten) bij het begrijpend lezen en wereldoriënterende vakken.
- Het tijdig opgeven van opdrachten zoals het maken van een werkstuk zodat de te schrijven onderdelen eerst in de klas kunnen worden aangeleverd en er vervolgens hulp kan worden gegeven met de spelling
- Het bieden van een kader voor een werkstuk of te schrijven verhaal en de leerling per klein stukje het verhaal laten inleveren
- Daisy speler
- Reading pen
- Een leerling de aantekeningen van de les aanleveren

Dispenserende maatregelen betreffen zaken als:

- In bepaalde gevallen kan het beter zijn het kind geen leesbeurten te geven in de groep, omdat dit te veel spanning geeft en weinig positieve ervaring met lezen oplevert (dit overleggen met de leerling)
- Vermindering van te maken taken die schriftelijke taal betreffen
- Vrijstelling van bepaalde huiswerktaken die thuis te veel spanning geven

- Het cijfer bij geen enkel vak, behalve bij taal/Nederlands, baseren op spelling
- In het voortgezet onderwijs denken over vrijstelling van een derde taal.

In samenspraak met de ouders, leerkracht en ib-er worden deze maatregelen vastgelegd in een dyslexiekaart. Deze kaart wordt ieder jaar opnieuw ingevuld.

CONCEPT

Bijlage 1

Stappenplan voor groep 1

Stap	Moment in leerjaar	Actie door de leerkracht	Uitwerking in protocol
Stap 1	Aanvang groep September/november	Opstellen groepsplan 1 voor alle leerlingen (leerlingen die binnenkomen met een IV of V score voor taal vanuit de Peuterspeelzaal, leerlingen met spraak-taalproblemen, leerlingen bij wie dyslexie in de familie voorkomt). Aanbod verrijken voor leerlingen die onvoldoende opsteken van het aanbod aan geletterde activiteiten. a.d.h.v. intakeformulier (letten op risicofactoren) en overdrachtsformulier peuterspeelzaal/kinderdagverblijf en observaties in de groep. Stimuleren van geletterdheid middels de uitgangspunten van beginnende geletterdheid.	Hoofdstuk 2 en 3
Stap 2	November/februari	Tussenevaluatie + bijstellen groepsplan 1 voor alle leerlingen. Aanbod verrijken voor leerlingen die onvoldoende opsteken van het aanbod aan geletterde activiteiten. Invullen LLV KIJK! bij leerlingen die een half jaar onderwijs hebben genoten in januari.	Hoofdstuk 4
Stap 3	Februari/juni	Evaluatie groepsplan 1 en opstellen groepsplan 2 voor alle leerlingen. Aanbod verrijken voor leerlingen die onvoldoende opsteken van het aanbod aan geletterde activiteiten. Invullen LLV KIJK bij alle leerlingen in juni.	Hoofdstuk 3, 4 en 5
Stap 4	Einde Schooljaar	Evaluatie +bijstellen van groepsplan voor alle leerlingen Warme overdracht groep 2 leerkracht Aanleveren GD 2 en 3, LLV KIJK.	Hoofdstuk 4 en 6

Stappenplan groep 2

Stap	Moment in leerjaar	Actie door de leerkracht	Uitwerking in protocol
Stap 1	Aanvang groep September/november	Opstellen groepsplan 1 Stimuleren van geletterdheid middels de uitgangspunten van beginnende geletterdheid a.d.h.v. groepsplan	Hoofdstuk 2, 3 en 4
Stap 2	Oktober	Letterkennistoets Bij uitval: inzetten map Fonemisch Bewustzijn.	Hoofdstuk 4
Stap 3	November/ februari	Tussenevaluatie groepsplan 1 en aanpassen groepsplan 1 Evaluatie +bijstellen van groepsplan voor alle leerlingen. Bij uitval: inzetten map Fonemisch Bewustzijn. <i>Voorschotbenadering</i> (A. Smits) voor kinderen waarbij de ontwikkeling van het fonemisch bewustzijn en de letterkennis achterblijft Invullen registratie LLV KIJK bij alle leerlingen in januari	Hoofdstuk 3, 4 en 5
Stap 4	Februari/juni	Opstellen groepsplan 2 Evaluatie +bijstellen van groepsplan voor alle leerlingen. Invullen registratie LLV KIJK alle leerlingen in juni.	Hoofdstuk 4 en 5
Stap 5	April/mei	Toetsen Beginnende geletterdheid Letterkennistoets	Hoofdstuk 4
Stap 6	Einde schooljaar	Evaluatie +bijstellen van groepsplan Warme overdracht groep 3 leerkracht Aanleveren GD 2 en 3, resultaten toetsen Beginnende geletterdheid, LLV KIJK	Hoofdstuk 4 en 6

3. Leesproblemen en dyslexie in groep 3

Stap	Moment in leerjaar	Actie door de leerkracht	Uitwerking in protocol
Stap 1	Aanvang groep 3 September /november	Opstellen groepsplan 1 Stimuleren van geletterdheid middels de uitgangspunten van beginnende geletterdheid. Het lees- en spelling onderwijs wordt geïntensiveerd voor leerlingen die in groep 1/2 een vertraagde ontwikkeling lieten zien. Dit betekent meer instructie- en oefentijd Handelingssuggesties vanuit methode	Hoofdstuk 2
Stap 2	Oktober/ november	Herfstsignalering van Lijn 3 (na kern 3): -Grafementoets -Fonemendictee -Woorden lezen -Wisselrijtjes -Tekst lezen Synthese 3 Tussenevaluatie + bijstellen groepsplan 1 Voor de uitvaller wordt een account aangemaakt voor het remediërende programma Bouw! Dit loopt door t/m groep 4	Hoofdstuk 3
Stap 3	Januari/ Februari	Wintersignalering van Lijn 3 (na thema 6): -grafementoets -fonemendictee - tekst lezen AVI M3 Begrijpend luisteren M3 DMT 1A en 2A normering Cito Cito Spelling M3	Hoofdstuk 3
Stap 4	Februari/juni	Evalueren groepsplan 1 en opstellen groepsplan 2 Verlengde instructie voor de groep kinderen waarbij de leesontwikkeling moeizaam verloopt. Noteren in groepsplan. Handelingssuggesties zie methode Lijn 3	Hoofdstuk 4
Stap 5	Maart/April	Tussenevaluatie + bijstellen groepsplan 2	Hoofdstuk 3

		Lentesignalering van Lijn 3 (na thema 8): -Spellingstoets AVI M3 kaart B, voor leerlingen die op de wintersignalering het beheersingsniveau op AVI M3 niet gehaald hebben Leerlingen die niet op beheersingsniveau scoren, DMT 1C en 2C (leerlingen worden hier met zichzelf vergeleken) Aanpak eventueel bijstellen!	
Stap 6	Maart/April Tot Mei/Juni	Verlengde instructie voor de groep kinderen waarbij de leesontwikkeling moeizaam verloopt. Noteren in groepsplan. Handelingssuggesties zie methode Lijn 3	Hoofdstuk 4
Stap 7	Mei/Juni	Eindsignalering van Lijn 3 (na thema 11): -spellingstoets Cito Begrijpend Luisteren E3 Cito Spelling E3 AVI E3 DMT 1B, 2B, 3B Warme overdracht groep 4 leerkracht Aanleveren GD 2 en 3, resultaten toetsen Lijn 3 Analyses Cito toetsen Avi, DMT, begrijpend luisteren en spelling. Gesprek ouders van leerlingen met lees- en spellingsproblemen	Hoofdstuk 3

De leerlingen die tijdens de herfstsignalering uitvallen, krijgen meteen het remediërende programma Bouw! aangeboden. Dit valt onder zorgniveau 3. Na de eerste meting in januari wordt er gekeken naar de V en de V- scores. De kinderen met deze scores hebben niet genoeg baat bij de reguliere instructie in de klas. Zij krijgen, in de klas, zorg op zorgniveau 2. Dit betekent dat zij verlengde instructie krijgen. De eindmeting in juni is het eerste moment waarop een “mogelijk vermoeden van dyslexie” wordt uitgesproken, want didactische resistentie kan pas worden aangetoond als een leerling minimaal 2 x 10 tot 12 effectieve weken, tenminste 60 minuten per week, specifieke interventies heeft genoten.

4. Leesproblemen en dyslexie in groep 4

In groep 4 wordt aan het voortgezet technisch lezen met behulp van de Station Zuid gewerkt.

De leerkrachten van groep 4 hebben de risicokinderen aan het begin van het schooljaar in een instructiegroep geplaatst. Zij krijgen extra instructie bij lezen en/ of spelling.

In november wordt bij deze risicoleerlingen de DMT afgenomen.

In januari wordt bij alle kinderen Avi en DMT afgenomen. Kinderen die bij DMT IV of V scores behalen en/of Avi M4 frustratieniveau scoren, krijgen extra – intensievere- instructie. Dit staat in het groepsplan vermeld.

In maart wordt de DMT bij al deze kinderen afgenomen. Dit is de zogenaamde tussenmeting. Deze meting wordt gebruikt door de leerkracht om te zien of de leerling vooruit is gegaan. Tenslotte wordt bij alle kinderen in juni zowel Avi en DMT afgenomen.

Aan de hand van deze resultaten stelt de leerkracht het groepsplan bij.

Omdat de technische lees- en spellingsvaardigheid zich gedurende de gehele basisschool nog ontwikkelt, is het van belang om bij alle leerlingen in groep 5 t/m 8 de voortgang bij het lezen en spellen systematisch te volgen. Eventuele achterstanden kunnen zo tijdig worden opgemerkt. Bij aanvang van groep 5 kunnen de verschillen tussen leerlingen in technische leesvaardigheid heel groot zijn. Het is belangrijk om van elke leerling goed te weten hoe de (technische) leesontwikkeling verlopen is in de voorgaande jaren.

5. Leesproblemen en dyslexie in groep 5 t/m 8

Aan het begin van het schooljaar heeft de leerkracht in kaart gebracht welke kinderen extra instructie nodig hebben op lees- en/of spellingsgebied middels de resultaten van de cito eindtoetsen van het vorige leerjaar en de observaties van de vorige leerkracht. Dit staat beschreven in het groepsplan. In de groepen 5 t/m 8 wordt gewerkt met de voortgezet technisch leesmethode Station Zuid.

In november wordt bij deze risicoleerlingen AVI en DMT afgenomen.

In januari wordt de DMT en AVI afgenomen. Naar aanleiding van de resultaten volgt een periode van intensieve begeleiding.

In maart wordt de DMT en AVI nogmaals afgenomen bij de zwakke leerlingen. Naar aanleiding van deze resultaten wordt in samenspraak met de ib-er bekeken welke leerlingen intensieve extra instructie nodig hebben. De intensievere instructie is verlengde instructie in de klas. Indien dit niet genoeg blijkt te zijn (na een meetmoment in januari of juni)), wordt er gekeken naar begeleiding buiten de klas. De leerkrachten stellen het groepsplan bij.

In juni wordt weer de DMT en AVI afgenomen bij alle leerlingen.

Tijdens de leerling-overdracht aan het einde van een schooljaar wordt besproken welke kinderen er in het nieuwe schooljaar extra instructie nodig hebben.

CONCEPT

Bijlage 2.

Hulpmiddelen en aanpassingen bij de LVS-toetsen

Een groot deel van de LVS-toetsen is zowel in een papieren als in een digitale versie beschikbaar. De digitale toetsen Rekenen-Wiskunde, Studievaardigheden, Woordenschat en Spelling beschikken over auditieve ondersteuning. U zou ervoor kunnen kiezen om de papieren variant van deze toetsen ook in de hogere groepen voor te lezen, zoals dat standaard gebeurt bij de toetsen voor groep 3 en 4. Het heeft echter de voorkeur om bij deze leerlingen de toetsen digitaal af te nemen om te voorkomen dat u bijvoorbeeld door uw stemgebruik de leerlingen onbewust hints geeft.

Aanpassingen: welke mogelijkheden heeft u?

Algemeen

- Extra afnametijd (met uitzondering van de toetsen op het gebied van technisch lezen).
- Toets in meerdere delen afnemen (met uitzondering van de toetsen op gebied van technisch lezen).
- Vergroten van de teksten van A4 naar A3.

Spelling

- In groep 4 en 5 kan ervoor gekozen worden om standaard – dus ongeacht de toetsscore op de startmodule – vervolgmodule 1 (dictée) af te nemen bij leerlingen met dyslexie in plaats van vervolgmodule 2 (meerkeuze).

Begrijpend lezen

- Het is altijd toegestaan om de leerling een toets van een lager niveau aan te bieden, het zogenoemde ‘toetsen op maat’. Daarmee zorgt u ervoor dat de leerling met dyslexie niet een te moeilijke toets hoeft te maken én dat u van die leerling nauwkeurige toetsresultaten krijgt.
- In uitzonderlijke gevallen kunt u ervoor kiezen om een leerling met ernstige leesproblemen voorafgaand aan de toetsafname de teksten zelf alvast door laten lezen, bij voorkeur op dezelfde dag als waarop de toets wordt afgenomen. De betreffende leerling mag de bijbehorende opgaven niet zien en de teksten mogen uiteraard niet worden nabesproken.